

“Əşyaların taleyi” layihəsi

“Əşyaların taleyi” layihəsində hər dəfə bir yaradıcı, tanınmış simaların dünyaya, həyata dair düşüncələrini əşyaların gözü ilə aydınlığa qovuşdurur. Budəfəki qonağımız “Azərbaycan jurnalı”nın poeziya şöbəsinin müdiri, şair Qəşəm Nəcəfzadədir:

- Qəşəm müəllim, sizin üçün əşyaların qiyməti, dəyəri nədədir?

- Mənə elə gəlir ki, poeziya ilk dəfə səndən yaranıb. Sonra əşyalar və sözlər.

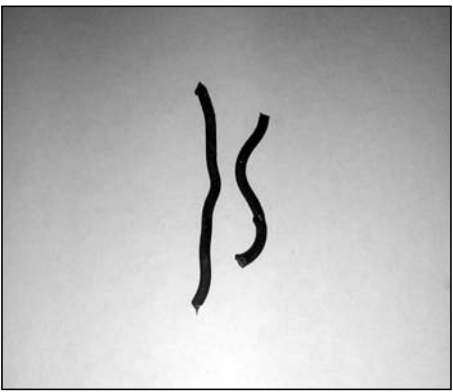
Təbiətdəki səslər dünyanın ilk şeiridir. İndi insan ən çox səsə inanır. Səsə qayıdır. Səs heç vaxt adamı aldatmır. Amma sözlər aldadır bəzən. Səsə qayıtmaq insan təbiətə döndür. O zaman insan məğlub olur ki, təbiətdən ayrı düşür, ona qovuşanda isə adaptasiya olunur. Bu məsələnin birinci tərəfi. Səslərdən sonra əşyalar poeziyanın ən tutarlı detallı oldu. İnsanlar əşyalarla danışdı. Əşyalar da insanı aldatmır. İnsan harda aldadılmırsa, orda mövcuddur. Daha doğrusu, insanlıq. Qaldı ki, mənim yaradıcılığımıza həmişə deyirlər ki, şeirlərimdə detallar çoxdur. Mən şeirimi və hekayələrimi detaldan yonub hazırlayıram. Məsələn, mənim “Tərsinə çevrilən başmaq” hekayəm var: “Babam öləndə iyirmi səkkiz yaş varmış. Nənəmin də iyirmi beş yaş... Üç uşaqları olub: iki qız, bir oğlan. Uşaqlar çox balacaymış. Böyüyünün, yəni mənim atamın səkkiz yaş varmış. Nənəmi çox yerden istəyirləmiş. Nənəm “yox” deyirmiş. Nənəm deyir, bir dəfə çölə çıxanda gördüm ki, uşaqlarım başmaqalarını tərsinə çeviriblər. Görünür, uşaqları da qonşudakı arvadlar öyrədibmiş.

Biz bunun nə demək olduğunu soruşanda nənəm izah etdi: “Uşaqlarım bununla demək istəyirmişlər ki, ana, biz günah qazana bilmərik, icazə veririk, istəsən ərə gedə bilərsən”.

Sonra biz maraqla soruşardıq, nənə, bəs sən nə dedin?

Nənəm yaşmaqalanıb deyərdi: “Mən heç nə demədim, başmaqaları düzəldib, balalarının yanında qaldım”.

- Qoruyub-saxladığınız əşyalar içərisində bir məftil də var, mən həmin məftilin tarixçəsini az-çox bələdəm, amma istərdim ki, o məftil barədə oxucularımız məndən də təfəssilatlı bilgiyə sahib olsunlar.

- Biz tərəkməyik, bizdə əşyaların, detalların ifadə etdiyi mənalər çox olur. Bizim “Ağgöl” adlı bir dağ inəyimiz vardı. Tərəkmələr demiş: çox enli-dənli bir inək idi, inəklərimizin başı idi. Əməcəyinin bir gözü kor - bax gör, burda da detal var, yəni süd çıxmayan, - olsa səhər-axşam iki vedrəyə qədər süd verirdi. Erməni işğalı başlayanda köçümüz dağa getmədi, Ağgöl aranda qaldı, saman yedi. Dağların, gül-çiçəklərinin xiffətini elədi. Ağgöl bir gün azarladı. Ağzına alça suyu qaynadıb tökdük, sağalmadı, belinə palçıq yaxdıq, anam bütün inəklərimizi, aranlı-dağlı hamısını ona qurban dedi, xeyri olmadı. Atam dedi, inək öləcək, gerek aparıb et kombinatına verim, orda inəkləri kəsib kolbasa düzəldirlər. Ancaq xəstə inəyi götürərləmi?

Səhər Ağgölü zorla Qaz-53 maşının bəninə mindirdik. Balası məleyirdi, elə bil, analığım sevinirdi. Ağgöl getmək istəmirdi, fermamız və balası gözəndən itənə kimi mələdi. Sonra gördüyü yerləri tanımadı deyə, heç başını yuxarı qaldırmadı da.

Ağgölü et kombinatının direktoru ilə yarı qiymətə razılaşdıq. Dedilər, indi kəsəcəklər. Atamı maraqlandırdı, dedi, qoy kəssinlər, görək dərdi nədir? Həm də onun çəkisini bilmək bizə lazım idi. Ətini qapanda - tərəzidə çəkəndən sonra pulumuzu verəcəkdilər.

Ağgölü dar bir yerə getirdilər, qaçmaq mümkün deyildi, qorxusundan gözləri dörd olmuşdu. Anam yadıma düşdü, yenə mən

ağlamaq tutdu. Atam da ağladı.

Ağgölün alınının ortasına yüksək gərginlikli elektrik cərəyanı verib, öldürdülər. Öləndən sonra da sanki gözləri dirənib bizə baxırdı. Sonra ayağından bağlayıb yuxarı qaldırdılar, haça bir dəmirdən asdılar. Dərisini soydular. Ağgölün mədəsindən iki dənə 5 sm uzunluğunda məftil çıxdı. Məftil mədəni deşib şişirtmişdi. Ağgölü məftil öldürmüşdü. Məftili preslənmiş saman yeyəndə udmuşdu. Atam məftilləri əl dəsmalına büküb götürdü.

Mən öz şeirlərimin rejissoruyam

Qəşəm Nəcəfzadə: “İnəyimizin mədəsindən çıxan məftili evimə gətirdim, indiyə kimi saxlayıram...”

AĞGÖLÜ DOYUNCA AĞLADIO

Ağgölü müharibə öldürmüşdü. Məftil müharibə idi. Müharibə olmasaydı, Ağgöl Aranda nə gəzirdi, samanı niyə yeyirdi? Ağgölün çəkisi dörd yüz əlli kilo gəldi, hesablayıb pulumuzu verdilər. Dərisini götürüb qayıtdıq fermaya. Balası qabağımıza yüyürdü, xeyli mələdi.

Atam dəsmala bükülmüş məftilləri analığa verib, “Sandığa qoy” - dedi.

Çölə çıxanda nə görsək yaxşıdır? Buzov çənəsini Ağgölün duzlanmış dərisinin üstə qoyub yatmışdı.

Bu hadisə 1993-cü ildə baş verdi. 2009-cu ildə atam dünyasını dəyişdi. Analığım bir gün məftili çölə atmaq istəyəndə qoymadım. İnəyimizin mədəsindən çıxan məftili evimə gətirdim, indiyə kimi saxlayıram...

- Şairlər üçün əziz xatirəsi olan əşyalardan biri də onların ilk kitabıdır. Sizin ilk kitabınıza qoşuşmağınızda isə qərribə şanssızlıq olub. Siz bir yazınızda bu barədə qısaca yazmışınız, amma söhbət əşyalardan getdiyinə görə hesab edirəm o ağırlı və unudulmaz xatirələri geniş şəkildə danışmaqda fayda var.

- İlk kitabımın çapı üçün on il növbə gözləmişəm. Səbrimin tükəndiyi bir vaxtda zəng etdilər ki, gəl kitabının signal nüsxəsini apar. Gəldim İmişli Dəmir Yol vağzalına. Qar yağdı, qatara da bilet yox. Ümumi vaxonda ayaq üstə gəldim Bakıya. Küləklə dartışa-dartışa gəlib çıxdım “Yazıcı” nəşriyyatının böyük redaktoru Mustafa İsgəndərzadənin yanına. O da məni göndərdi “Qızıl Şərq” mətbəəsinin şöbə müdirinin yanına. O da

məni göndərdi Sumqayıt mətbəəsinin direktoru Aydının yanına. Dedi, kitabın orda çıxır, get signal nüsxələrini götür. “Sumqayıt hara, mən hara? Heç ömrümdə Sumqayıta getməmişəm.”

Nə isə, taksi ilə gəldim Sumqayıta. Mətbəədən mənə beş dənə kitab verdilər. Səliqə ilə qalın kağıza bükmüşdülər. Elə bil əlimin altında ürək çırpırdı. Taksi ilə qayıtdım Bakı Dəmir yolu Vağzalına. Bakıda ən yaxşı tanıdığım yer vağzaldı. Kənara çıxanda azıram. İndinin özündə də.

Havanın şaxı sinmişdi, elə bil, artıq sulu qar yağdırdı. Küçəni keçə-keçə kağız bağlamamı açdım ki, kitablarıma bir də baxım. Qəflətən külək bağlamamı əlimdən alıb tramvayın relsinə atdı, tramvay üstündən keçdi kitablarımin. Parça-parça olmuş kitablarıminı sulu qarla örtülmüş relslərin arasından götürdüm. “İndi ağlayımmı, gülümmü, bilmirəm? Bəs indi kəndə necə qayıdım? Bu kitab parçalarını kolxoz sədrinə, şagirdlərimə necə göstərim.”

Ya Allah, deyib yenidən qayıtdım Sumqayıta, düz mətbəəyə. Dedilər, hazır kitab yoxdur, hələ tam tiraj on günə çap olunacaq. Korpəşman qayıtdım kəndə. Dörd gün evdən çölə çıxmıdım, dərəcə də getmədim. Cırılmış vərəqləri bir-birinə birləşdirib kitabımın maketini yaratdım. Hər dəfə cırılmış vərəqlərdə misralarımı oxuyub kövrəlirdim. Çünki heç bir şeiri bütöv oxumaq mümkün deyildi.

- Qəşəm müəllim, əgər insan yox, əşya kimi yaradılmağınız mümkün olsaydı, hansı əşya olardınız və nəyə görə?

- Belə düşüncə məndə yoxdur. İnsandan başqa heç nəyə qane ola bilmirəm. Nə düşünsəm məni qorxudur. Amma bu, labüddür. Bizi gözleyir. Nəse olacağıq. Nə olsaq belə, bir-birimizi görə bilməyəcəyik. Ən çox görmək istədiyim isə oğlum Kəramət Böyükçöldür. Harda olsaq...

- Olubmu ki, heç hansısa əşyanın vaxtında - haçansa qiymətini bilməmisiniz, yadigar saxlamamısınız, indi isə buna görə çox peşmansınız?

- Kəramətin körpə vaxtının corabları. Bir yaşı vardı. Ölkədən kənara getmişdim. Cibimdə corablarıminı aparmışdım. İndi görürəm ki, o da hərdən cibində oğlunun corablarını gəzdirir. Hər gün qoxulayırdım. Bir də baxdım ki, corab cibimdə yoxdur. Onu xaricdə qoyub gəlməyimə indi də peşmanam. Kəramət dil açanda, xüsusi dəftər ayırmışdım. Dedi ki, ilk sözləri yazmışam. Mənə “ava”, suya “düvə”, ayaqqabıya “ayçı”, avtobusa aqqouz, donuza q“anzot” deyirdi. O dəftər

indi evimizin Ana dili kitabıdır.

- Sizcə, haçansa hansısa misralarınız maddiləşə, hansısa əşya formasına düşə, vizual mənada ifadə oluna bilərmə?

- Mən həm də öz şeirlərimin rejissoruyam. Duyğu dolu misraları irəli qabağa çəkirim. Şeiri səhnədə necə deyəcəm, hara baxacağam, bu misranı deyəndə əllərimi yuxarı qaldıracağım qədər düşünüb götür-qoy edirəm. Elə bilirəm səhnədə yuxarı qaldırdım sağ əlim “ə” hərfinə oxşayacaq və şeirim çatmayan qafiyəsinin birinin yerini tutacaq. Evdə yeni yazdığım şeiri ucadan oxuyuram. Hansı söz tələffüzə yatmır, dəyişirəm. Mən şeirlərimi “Flarmoniya”nın, “Müğam” və “Opera və Balet” teatrlarının, “Azdrama”nın səhnəsində oxuyurmuş kimi yazıram. Hecə şeirini bütöv pəncərə şüşəsi kimi, sərbəst şeirini həmin şüşənin çiliklənmiş formasında təsəvvür edirəm. Bir dəfə tələbələrimə dərs zamanı dedim ki, uşaqlar, baxın o pəncərə şüşəsi heca şeiridir, o sinib çiliklənsə, sərbəst şeir olacaq. Gördünüz, material hecadır, sinanda sərbəst. Tələbənin biri bu fikrə etiraz etdi: müəllim, axı şüşə qırıntıları heç nəyə lazım deyil. Mən o saat susdum. Haqlı irad idi. Ancaq belə qalmamalıydım nəse uydurub deməliydim, nəse bir söz tapmalıydım. Aha, tapdım. Dedim ki, o şüşələr elə üç və dördbucaqlara, piramidalara parçalanır ki, insan əli onu o cür xırda dalaya bilməz. Bu təbii hadisədir. Tələbə susdu. İnanın bu cavabları elə o auditoriyada tapırdım, başqa yerdə tapa bilməzdim. Bu mübahisələr mənim yazmağıma təkan verirdi.

Fikrimcə, şeiri kitabdan qoparmaq lazımdır, ayağa qaldırıb şeirə göz, qulaq, səs, nəfəs vermək lazımdır. Mənim üçün şeir canlı bir orqanizmdir.

- Bu günə qədər sizə bağışlanan ən qiymətli əşya hansı olub və kim tərəfindən?

- Yox,` olmayıb. Xatırlamıram. Olubsa da, yadda qalmayıb, yəqin ki, ciddi bir şey deyilmiş.

- Əşyavilik xəstəliyi var. Bu xəstəliyə yoluxan adamlar gözləri düşən əşyaları əldə etməyə qədər rahat olurlar. Sizə bu cür xəstəliklərdən uzaq olmağı arzulayıraq soruşmaq istəyirəm, yaşınızın bu vaxtında, yəni 60-ı yenəcə adlanmışkən dünyada gözünüz qalan, əldə edə bilmə-

diyiniz əşya varmı ki, bir ömür içərisində nəsibiniz olmadı ki olmadı?

- Belə bir şey olmayıb. Mən imkanlarım daxilində düşünən adamam. Əlimə nə keçsə, Allaha şükür edirəm. Bəzən arzuların böyükliyündən dəli olanlar var. Az olsun, düz olsun. Mənimki belədir. Köhnə bir maşınım var, mənə çox şirindi. Ondən gələn hər səs və qopan hər toz mənə o qədər doğmadır ki, ayrılı bilmirəm. Orasını da deyim ki, mən ən çox keçmişə bağlı adamam, xatirələrlə sakitcə yaşayanam.

- Allah sizə uzun ömür versin. Sualım isə dünyanın sizsiz olacağı illərlə bağlıdır. Necə düşünürsünüz, bu dünyada olmayanda sizi hansı əşyalar kimlərə daha çox xatırladacaq?

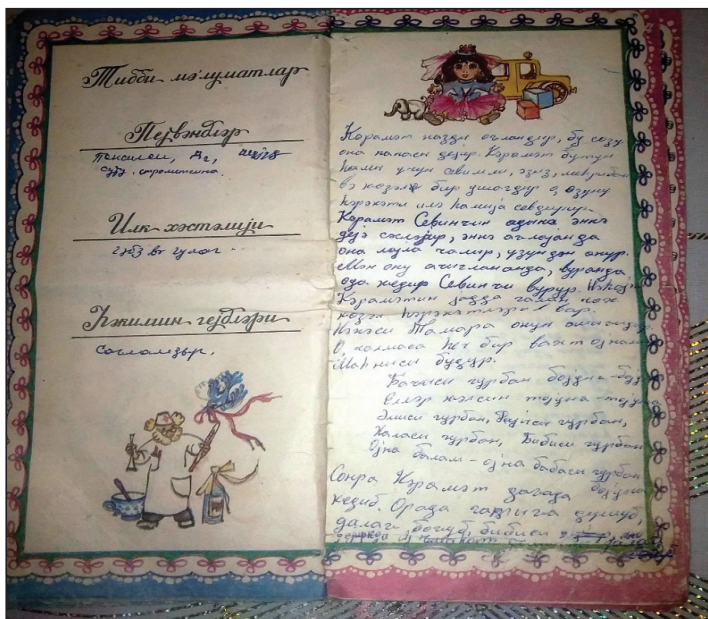
- Bilmirəm, vallah, bu barədə heç düşünməmişəm. Bu saat gəlirəm” şeirimdə bu barədə nəse var.

*Ayağın altında nazlanan toza
Quşların ağzından tökülən səsə
Və yaxud gizləndiyimiz adamlara
Sual versən
Mən onunla bu küçədə addımlayırdım
Gördünüzmü?
Əgər xatırlasalar
Elə bu saat gəlirəm.*

Davamı səhifə 16-da

Mən öz şeirlərimin rejissoruyam

Qəşəm Nəcəfzadə: "İnəyimizin mədəsindən çıxan məftili evimə gətirdim, indiye kimi saxlayıram..."

Əvvəli səhifə 15-də

Bu şeirin alt qatı odur ki, 2050 illərdə kimsə gəlib "Sahil" metrosunun qarşısında məni soruşsa, məni tanıyan olacaqmı? Şair kimi deyirəm. Məncə, yox, heç kəs tanımayacaq. Ümumiyyətlə mən həmişə unudulmağım haqqımda düşünürəm, bir yazımda belə bir yer var: "On beş ildən sonra kənd bələdiyyəsinin kəndin ortasında balaca bir büstümü qoymaq ehtimalı ola bilər. Orası da var ki, məni şair kimi təqdim etməyəcəklər; ya da ola bilsin ki, uşaq şairi kimi xatırlasınlar. Büstümün pyedestalinı çox aşağı qoyacaqlar ki, uşaq kimi görünüm. Yəni baxça uşaqları və ya birinci sinif şagirdləri büstümü ziyarətə gələndə onlardan böyük görsənməyim, onlarla bir boyda olum. Guya böyük kimi görünməyə hələ yaşım çatmır. Oğlumu büstümün açılışına çağıracaqlar, şübhəsiz ki, gəlməyə vaxtı olmayacaq. Qızımın da gəlməyinə həyat yoldaşı icazə verməyəcək. Nəvələrəm xaricdə təhsil alırlar deyərək mənə tanıyırlar. Büstümün

ətrafında susuzluqdan öləziyən bir-iki qızıl gül kolu ola bilər. Onu da kəndin qoyunları yeyəcək. Heç kəs məni tanımayacaq.

Beş ildən sonra kəndin baytar həkimi büstümü sökdürəcək, yerində baytar apteki tikdirəcək. Məni bir şey yandıracaq; büstümü aparıb qəbrimin üstə qoyan olmayacaq. Büstüm baytar aptekindən bir az aralı başı üstə dərin bir arxa düşüb qalacaq. Heç olmasa büstümü torpağa basdırmaq bir adamın ağına gəlsəydi... Heç kimi istəmirəm, hamının əvəzinə bircə atam sağ olsaydı, o büstümü aparıb qəbrimin üstə qoya bilərdi, hökmən qoyardı".

Bu, mənim düşüncəmdir. Əsl həqiqətsə başqadır. Füzuli "Leyli və Məcnun" poemasının əvvəlində deyir ki, Allah əşyalarda çox sirləri eyan eləyib, amma onların yerini bilməyi bizə nihan eləyib, kələfin ucunu gizlədibdi. Yəni biz bura qədər bilməyə icazə verilib, daha artıq bilməyə ixtiyarımız yoxdur. Həyatın, yaşamağın, ölümün fəlsəfəsi də elə budur.

Söhbətləşdi: Fərid Hüseyn

